

Procesevaluatie Dagprogrammering Rotterdam Zuid

Zicht op invoering en
mogelijkheden in de toekomst

**Joke Kruijer
Robine Mens
Karin Hoogeveen
Ellen Donkers**

Sardes, maart 2020

Procesevaluatie Dagprogrammering Rotterdam Zuid

**Zicht op invoering en mogelijkheden in de
toekomst**

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	4
1.1	De onderzoeksopzet.....	4
2.	Uitvoeringskader bij de Dagprogrammering.....	7
3.	De voorbereiding.....	9
3.1	Vorbereiding op de Dagprogrammering stadsbreed.....	9
3.2	Vorbereiding van de scholen op de Dagprogrammering.....	12
4.	De uitvoering.....	14
4.1	Opgavegericht werken.....	14
4.2	Stand van zaken uitvoeringspraktijk.....	15
4.3	Beoogde opbrengsten.....	16
4.4	Samenwerking en communicatie.....	18
5.	De toekomst.....	22
5.1	Kwaliteit.....	22
5.2	Doorlopende leerlijn.....	23
5.3	Doelen en monitoring.....	24
5.4	Integraal werken en samenwerken.....	25
5.5	Duurzaamheid en borging.....	27
6.	Conclusies en aanbevelingen.....	28
6.1	Conclusies en aanbevelingen ten aanzien van de voorbereiding.....	28
6.2	Conclusies ten aanzien van de uitvoering.....	30
6.3	Aanbevelingen ten aanzien van de uitvoering en de toekomst.....	31

1. Inleiding

Kansen vergroten en bijdragen aan een brede ontwikkeling van kinderen; dat is het doel van de Dagprogrammering op scholen op Rotterdam Zuid (onderdeel van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ)). Dagprogrammering is een vorm van onderwijstijdverlenging waarbij 30 basisscholen in Rotterdam Zuid de leerlingen vanaf dit schooljaar per week 10 extra activiteitsuren aanbieden¹.

Er is in korte tijd veel werk verzet om tot daadwerkelijke invoering van de Dagprogrammering te komen. De betrokken partijen, te weten de gemeente Rotterdam, schoolbesturen, scholen en aanbieders van activiteiten en het NPRZ, hebben nu de behoefte dit proces te evalueren. De gemeente Rotterdam heeft Sardes daarom gevraagd een procesevaluatie uit te voeren. In dit rapport doen we verslag van die procesevaluatie.

In dit rapport gebruiken we steeds het woord procesevaluatie, om het onderscheid met een evaluatie van de resultaten of een effectevaluatie te benadrukken. Het is in dit stadium nog te vroeg om iets over de resultaten van de Dagprogrammering te zeggen. De gemeente Rotterdam en de begeleidingscommissie bij dit onderzoek hebben dan ook nadrukkelijk om een evaluatie van het proces gevraagd: hoe is de invoering van de Dagprogrammering verlopen en wat kunnen we daar van leren.

Leeswijzer

In dit hoofdstuk lichten we toe hoe we het onderzoek hebben uitgevoerd. Daarna volgt een hoofdstuk waarin we het kader schetsen waarbinnen de Dagprogrammering valt. Dit kader geeft de benodigde achtergrond bij het lezen van de resultaten van de procesevaluatie. Die resultaten volgen vanaf hoofdstuk 3. We beschrijven achtereenvolgens hoe de invoering van de Dagprogrammering verliep, hoe de uitvoering er op dit moment uitziet en wat de wensen en behoeften voor de toekomst zijn. We besluiten het rapport met een hoofdstuk met conclusies en aanbevelingen.

1.1 De onderzoeksofzet

De door ons gevolgde aanpak bestond uit de volgende stappen:

1. Startgesprek met de opdrachtgever en begeleidingscommissie
2. Deskresearch
3. Afnemen interviews
4. Analyse, conclusies en advies verwerken in rapportage
5. Bespreking resultaten met de opdrachtgever en begeleidingsgroep.

1. Startgesprek met de opdrachtgever en begeleidingscommissie

¹ Voorgaande schooljaren werd op deze scholen al 6 extra uren per week geboden.

In een startgesprek met opdrachtgever en begeleidingscommissie hebben de onderzoeksopzet en planning met elkaar doorlopen en aangescherpt. We maakten praktische afspraken over het selecteren van de respondenten in het onderzoek en het maken van de afspraken voor de interviews.

2. Deskresearch

Om ons beter te kunnen oriënteren op Dagprogrammering op Rotterdam Zuid en de factoren die daar invloed op kunnen hebben, hebben we een aantal relevante documenten bestudeerd, waaronder de onderdelen van het NPRZ en de Children's Zone (CZ) die betrekking hebben op de Dagprogrammering en de informatie over de Dagprogrammering op de website Onderwijs010.

3. Interviews

De volgende partijen zijn geïnterviewd:

- **Scholen met Dagprogrammering:** om zicht te krijgen op het perspectief van de scholen ten aanzien van de invoering van de Dagprogrammering, de onderlinge samenwerking en om succesfactoren, knelpunten en behoeften voor de toekomst boven tafel te krijgen, hebben we op 7² scholen met Dagprogrammering een interview gehouden met de directeur en in een aantal gevallen anderen die betrokken zijn bij de Dagprogrammering. De scholen zijn geselecteerd in overleg met het Opgaveteam (zie hoofdstuk 2), dat goed zicht heeft op de uitvoering van de Dagprogrammering en zo kon zorgen voor een spreiding van scholen die op verschillende wijze en in verschillend tempo uitvoering geven aan de Dagprogrammering.
- **Schoolbesturen:** drie schoolbesturen (PCBO, BOOR en RVKO) zijn in afzonderlijke gesprekken o.a. geïnterviewd over de totstandkoming van de Dagprogrammering en hun eigen rol daarin, de samenwerking met de gemeente, NPRZ, scholen en andere betrokkenen, hun mening over de Dagprogrammering op de scholen die onder hun gezag vallen en hun visie op de Dagprogrammering en de toekomstige invulling daarvan.
- **Aanbieders van activiteiten:** we interviewden elk van de volgende gesubsidieerde aanbieders van activiteiten in de Dagprogrammering: Humanitas, KCR en Het Sportbedrijf. Ook in deze gesprekken gingen we in op de voorbereiding op de Dagprogrammering, de samenwerking met de scholen, en wensen en behoeften voor de toekomst. Ook spraken we uitgebreid over het aanbod dat deze partijen te bieden hebben en hoe dat al dan niet in de Dagprogrammering terecht komt.
- **Opgaveteam en coalitieondersteuners:** het Opgaveteam (bestaande uit een vertegenwoordiging van scholen, aanbieders en de projectleider Dagprogrammering) en de coalitieondersteuners (aangenomen per 1/9/2020 om de scholen te ondersteunen bij de Dagprogrammering) interviewden we over hun betrokkenheid bij invoering en uitvoering van de Dagprogrammering en over hun visie op de toekomst.
- **Gemeente Rotterdam:** er zijn verschillende afdelingen van de gemeente Rotterdam betrokken bij de Dagprogrammering. We hebben medewerkers van de afdelingen onderwijs, sport en cultuur telefonisch geïnterviewd over hun visie op de (toekomst van de) Dagprogrammering, hun rol in de totstandkoming van de Dagprogrammering, het interne werkproces en de samenwerking met de aanbieders, scholen en schoolbesturen.

² In de opzet waren we in overleg met de opdrachtgever en de begeleidingscommissie uitgegaan van max. 10 scholen. Omdat het hier niet om een effectevaluatie maar om een procesevaluatie gaat, is het niet nodig om alle scholen te bevragen. Zo hoeven ook niet alle scholen in een toch al drukke periode met veel krapte in het personeel met het onderzoek belast te worden. De resultaten van de interviews op de 7 scholen, de 3 schoolbesturen en de 3 aanbieders zijn consistent. Daarmee geven de interviews voldoende basis om conclusies uit dit onderzoek te trekken.

- **NPRZ:** we hielden een interview met de programmadirecteur en de projectleider pijler school van het NPRZ, waar de Dagprogrammering deel van uit maakt. Hoe past de Dagprogrammering binnen het NPRZ, welke visie is er op de Dagprogrammering, welke directe en indirecte betrokkenheid vanuit het Nationale Programma is er bij de Dagprogrammering en hoe is de samenhang met andere activiteiten binnen het Nationale Programma, zij vragen die in dit interview aan bod kwamen.

Voor elk van de interviews werkten we met semigestructureerde interviewleidraden. De leidraad gaf de gesprekspartners ruimte om in te gaan op de verschillende aspecten van de Dagprogrammering, de samenwerking, en knelpunten, succesfactoren en behoeftes voor de toekomst. De topics uit de interviewleidraad hebben we van tevoren aan de geïnterviewden toegestuurd, zodat de gesprekspartners zich konden voorbereiden en eventueel vooraf met anderen konden overleggen.

4. Rapportage

Op basis van de interviews hebben we per onderdeel (invoering, uitvoering, toekomst) de belangrijkste uitkomsten geanalyseerd. Daarbij hebben we ook gekeken of er samenhang is tussen de ervaringen van de scholen, de schoolbesturen, de overige betrokken organisaties en de gemeente. De uitkomsten staan beschreven in dit rapport.

5. Bespreking concept rapport

Een concept van het rapport is besproken in de stuurgroep Children's Zone (schoolbesturen, gemeente en NPRZ) en met de opdrachtgever en de begeleidingscommissie. Daarna is op basis van de input van de stuurgroep en de begeleidingscommissie de definitieve versie van het rapport opgesteld.

2. Uitvoeringskader bij de Dagprogrammering

In het *Uitvoeringsprogramma NPRZ 2019-2022*³ en het coalitieakkoord *Nieuwe Energie voor Rotterdam*⁴ staat de afspraak beschreven het NPRZ, de gemeente en de schoolbesturen hebben gemaakt over de Dagprogrammering voor leerlingen op po-scholen in de zeven wijken in de zogenoemde Children's Zone⁵ in Rotterdam Zuid.

Begin 2019 is het Opgaveteam Dagprogrammering samengesteld uit directeuren van basisscholen, medewerkers van de gemeente Rotterdam en externe medewerkers, met als opdracht de Dagprogrammering voor te bereiden. Het Opgaveteam heeft een Programma van Eisen opgesteld voor de Dagprogrammering. In dit programma staan de eisen aan en verplichtingen van scholen met betrekking tot de Dagprogrammering. Het hieronder beschreven kader is gebaseerd op de definitieve versie van het Programma van Eisen (april 2019).

Grondslag van de Dagprogrammering

Het doel van de Dagprogrammering is het bijdragen aan "goede onderwijsresultaten, bredere vorming en een evenwichtige sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen die onderwijs volgen op scholen in de Children's Zone". Dagprogrammering geldt van groep één tot en met acht. Voor de groepen één en twee geldt echter dat in plaats van extensiveren, extra uren, ook kan worden ingezet op intensiveren, het inzetten van kleinere groepen of meerdere leerkrachten/onderwijsassistenten per groep. De Dagprogrammering beslaat vanaf groep 3 10 uur per week, boven op de reguliere onderwijstijd. De wettelijke eisen ten aanzien van het verlengen van de onderwijstijd zijn van toepassing.

Wettelijke voorwaarden ten aanzien van het verlengen van de onderwijstijd

- A. Instemming door de medezeggenschapsraad is vereist.
- B. Met een wijziging van de schooltijden moeten alle ouders voorafgaand aan de instemming van de medezeggenschapsraad geraadpleegd worden.
- C. Als het bevoegd gezag van de school wijzigingen wil doorvoeren met betrekking tot personeel is voorafgaand instemming van de medezeggenschapsraad die uit en door het personeel is gekozen vereist.
- D. Het bevoegd gezag kan op verzoek van de ouders een leerling vrijstellen van het deelnemen aan bepaalde onderwijsactiviteiten met uitzondering van de centrale eindtoets of de andere eindtoetsen. Een vrijstelling kan slechts worden verleend op door het bevoegd gezag vastgestelde gronden. Het bevoegd gezag bepaalt bij de vrijstelling welke onderwijsactiviteiten voor de leerling in de plaats komen van die waarvan vrijstelling is verleend.
- E. De school- en leertijden moeten worden vermeld in de schoolgids en in het schoolplan.
- F. De onderwijsinspectie moet worden geïnformeerd. Na vaststelling van (de wijzigingen) op het schoolplan of de schoolgids moeten deze worden toegestuurd aan de inspecteur.

³ <https://www.nprz.nl/over-nprz/onze-documenten/uitvoeringsplan>

⁴ <https://www.rotterdam.nl/nieuws/coalitieakkoord/Coalitieakkoord-2018-2022.pdf>

⁵ In de zogenaamde focuswijken van Rotterdam Zuid (Feijenoord, Afrikaanderwijk, Hillesluis, Bloemhof, Tarwewijk, Carnisse en Oud Charlois) wordt gewerkt aan de Children's Zone. Dit betekent dat verschillende partijen samen, vanuit een gedeelde pedagogische en didactische visie, met scholen kinderen van 0 tot 18 jaar extra aandacht geven en voorbereiden op een succesvolle toekomst. De Dagprogrammering is hier onderdeel van. Zie: <https://www.nprz.nl/activity/children-s-zone>

Dagprogrammering heeft tot doel de onderwijsresultaten en de sociaal-emotionele vaardigheden van de kinderen te verbeteren door:

- Meer inzet op de cognitieve vakken
- De fysieke en psychische ontwikkeling van de schoolkinderen te verbeteren
- De culturele ontwikkeling van de schoolkinderen te verbreden
- Belangstelling voor techniek te wekken
- Gevoel voor democratisch burgerschap te kweken
- Een oriëntatie op het beroepsleven te bieden

Activiteiten

Om de tien uur Dagprogrammering te realiseren moeten scholen activiteiten (laten) organiseren. Deze activiteiten kunnen zowel binnen als buiten de school worden gerealiseerd, op schooldagen, 's-avonds of in het weekend. Ook de schoolvakanties kunnen worden benut. Een activiteitsuur behoort alleen dan tot Dagprogrammering als deze is opgenomen in het schoolprogramma.

Organisatie

De school of een groep van samenwerkende scholen stelt een coördinator Dagprogrammering aan. Als een school niet op tijd klaar is met haar plan en uitvoeringsvoorbereidingen voor de Dagprogrammering, worden met het Opgaveteam Dagprogrammering afspraken gemaakt over de gefaseerde invoering van Dagprogrammering. Daarbij wordt ook gekeken naar alternatieven en extra ondersteuning. Bijvoorbeeld de coalitieondersteuners⁶ kunnen de scholen ondersteunen.

Eisen aan begeleiding

Er zijn een aantal eisen aan de begeleiding van activiteiten binnen de Dagprogrammering. De personen die de activiteiten begeleiden zijn:

- In het bezit van een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG),
- In het bezit van:
 - ✓ Een getuigschrift, waaruit blijkt dat is voldaan aan de bekwaamheidseisen, (bijvoorbeeld een getuigschrift van de PABO) of
 - ✓ Een erkenning van beroepskwalificaties of
 - ✓ Een geschiktheidsverklaring
- Niet krachtens rechterlijke uitspraak van het geven van onderwijs uitgesloten.

De school sluit een overeenkomst met opdrachtnemers die activiteitsuren uitvoeren in het kader van Dagprogrammering. Deze overeenkomst behelst de omschrijving van het aanbod inclusief data en tijdstippen, de maximale groepsgrootte, de benodigde didactische en pedagogische competenties van activiteitenbegeleiders, de verplichte VOG, de accommodaties waar de activiteiten plaatsvinden, afspraken over het vervoer, afspraken over de vervanging bij uitval van personeel, de registratie van deelname en aansprakelijkheid en verzekeringen.

Vervoer

In het Programma van Eisen staat dat vervoer naar activiteiten van Dagprogrammering start en eindigt bij de school. "Als de school de activiteitsuren uitvoert, organiseert de school het vervoer en de begeleiding naar de locatie van de activiteit en terug. Als een externe aanbieder de activiteitsuren uitvoert, organiseert de externe aanbieder het vervoer en de begeleiding van en naar de locatie van de activiteit en terug, tenzij anders is overeengekomen."

⁶ De scholen die meedoen aan de Dagprogrammering zijn ingedeeld in zogenoemde coalities. Per coalitie is er een coalitie-ondersteuner beschikbaar die de scholen kan helpen bij de organisatie van de Dagprogrammering en ze zo kan 'ontzorgen'.

3. De voorbereiding

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe de verschillende betrokkenen zijn voorbereid op de Dagprogrammering, en welke stappen zij vervolgens hebben gezet om de Dagprogrammering met ingang van schooljaar 2019/2020 in te kunnen voeren.

3.1 Voorbereiding op de Dagprogrammering stadsbreed

Dagprogrammering in het NPRZ

De Dagprogrammering is vanaf het begin af aan (2011) in de plannen voor het NPRZ meegenomen. Het NPRZ, de gemeente en de schoolbesturen waren indertijd bij die plannen betrokken.

De afspraken over de invulling van het nationaal preventieprogramma en de Children's Zone, inclusief de Dagprogrammering, zijn gemaakt aan de Onderwijstafel waar zowel de gemeente, het NPRZ als de schoolbesturen aan deelnemen. Daarbij werd door de destijds betrokken scholen aangegeven: geef ons ruim tijd om iets in te voeren; kom niet elke paar jaar weer met een nieuw plan. Het NPRZ heeft aangegeven hier gehoor aan te willen geven en vast te houden aan de Dagprogrammering tot het eind van de looptijd in 2031. In de voorbereiding van het nationale programma zijn er werkbijeenkomsten van de Onderwijstafel geweest waarin concepten van de plannen zijn besproken; daarna is het definitieve plan opgesteld. Het NPRZ licht toe dat vanaf de start in 2011 de 10 uur Dagprogrammering onderdeel was van het programma. Omdat er te weinig budget was, is dat later (tijdelijk) teruggebracht tot *minimaal* zes uur. Met ingang van het schooljaar 2019/2020 is dit weer 10 uur geworden, dankzij de regiomiddelen van het Rijk en cofinanciering van de gemeente Rotterdam. Een van de schoolbesturen zegt over de afspraken wat betreft het te bereiken aantal uur: 'de 10 uur van de Dagprogrammering is in de definitieve regeling nauwer geformuleerd dan in de originele tekst van het nationaal preventieprogramma'.

Het NPRZ kent onderdelen op verschillende domeinen die gefaseerd ingevoerd worden. De Dagprogrammering zou in eerste instantie begin 2019 ingevoerd worden. Het programma-management gaf echter aan dat dat niet haalbaar zou zijn, waarna invoering werd uitgesteld tot september 2019.

Opgaveteam

Begin 2019 is het Opgaveteam geformeerd, bestaande uit schooldirecteuren, ambtenaren en externe medewerkers, voorgezeten door de programma-manager. Een aantal geïnterviewden geeft aan dat ze door deelname aan het Opgaveteam weliswaar een 'kennisvoorsprong' hadden ten opzichte van andere scholen, en daardoor beter in staat waren om de Dagprogrammering voor te bereiden, maar dat de afspraken ten aanzien van de Dagprogrammering al stevig vast lagen. 'We gingen niet praten over wát we gingen doen, maar over hóe we het gingen doen'.

Voorlichting aan de scholen

Vervolgens werd in april een eerste bijeenkomst voor alle scholen in de Children's Zone belegd, waarin hen verteld werd wat er vanaf september van ze verwacht werd. De hier voorgelegde plannen waren besproken aan de Onderwijstafel en, zoals enkele schoolbesturen aangeven, al eerder met de scholen gedeeld. 'Alle plannen zijn wel gedeeld met de scholen, maar het is de vraag of ze het hebben gelezen', aldus een bestuurder. Tijdens deze bijeenkomst werd benoemd dat de tien uur uitbreiding van de leertijd een vaststaand gegeven is⁷, maar dat scholen wel vrij zijn in hoe ze die uren invullen. Een van de scholen benoemt: 'De ruimte voor onze invloed was beperkt. 10 uur verlenging was het uitgangspunt, en daar moest je mee dealen'. En andere school geeft aan: 'Er is geen ruimte geweest voor weerstand in het veld. Niet alle scholen zullen zich daar gehoord hebben gevoeld. Als ze eerder betrokken waren geweest, dan hadden scholen vaak graag anders gekozen'.

Dus scholen hebben de invoering van de 10 uur Dagprogrammering als een voldongen feit ervaren waar zij geen invloed op hadden. Dit lijkt ook te duiden op een gebrek aankoppeling tussen de onderwijstafel, waar concepten en plannen voor de Dagprogrammering besproken zijn, enerzijds en scholen anderzijds.

Verschillende scholen geven aan dat er niet aan hen gevraagd is waar zij op dit moment de meeste behoefte aan hebben om de leerlingen te kunnen bieden wat ze nodig hebben. Met name door het oplopende lerarentekort en de werkdruk bij leraren is de situatie in het onderwijs op dit moment anders dan in 2010 toen de oorspronkelijke plannen voor de Dagprogrammering werden gemaakt. Bovendien hebben verschillende scholen inmiddels (ruime) ervaring opgedaan met uitbreiding van de uren via de LeerTijdUitbreiding (LTU) en daar ook hun lessen uitgetrokken. Kortom: scholen en schoolbesturen vinden dat de plannen die oorspronkelijk gemaakt zijn voor de Dagprogrammering, niet passen bij de grootste behoefte in het onderwijs op dit moment. Een deel van de scholen geeft aan dat met intensivering (meer handen in de klas, kleinere klassen, meer tijd voor schoolse vaardigheden) beter aan een kwalitatief goed aanbod voor kinderen kan worden gewerkt dan met een uitbreiding van het aantal uren. Ook wordt een aantal keer als kritiek punt genoemd dat het onduidelijk is waarom het extra aanbod 10 uur bedraagt.

Het NRPZ geeft aan dat het realiseren van 10 uur Dagprogrammering meerwaarde heeft, omdat de leerlingen uit de Children's Zone dan zoveel mogelijk waardevolle uren aangeboden krijgen. Daarnaast benadrukken het NRPZ en gemeentemedewerkers dat de meerwaarde van een programma als het NRPZ ook ligt in het uitvoeren van de afspraken zoals ze zijn gemaakt tussen gemeente, NRPZ en schoolbesturen. 'We hebben het zo afgesproken, en daar houden we ons ook aan'. Ook benoemen ze, net als enkele scholen en aanbieders de voordelen van een snelle invoering. Er is in korte tijd veel bereikt, en alle scholen in de Children's Zone zijn gestart met de Dagprogrammering. 'Je kunt jaren praten, maar dan gebeurt er niks. De scholen zijn nu wel in actie gekomen'. Voor punten die nog niet waren uitgewerkt wordt gaandeweg een oplossing gezocht; het Opgaveteam en de coalitieondersteuners helpen de scholen daarbij. Een van de aanbieders benoemt: 'de snelheid van de invoering was een zegen, dat heeft de programmamanager goed gedaan. Het coalitieteam zit positief en passievol in elkaar. Dat werkt aanstekelijk. Ze hebben gas gegeven en geen gas teruggenomen. Dat was goed. Gaandeweg pakken we de kinderziektes wel aan'.

⁷ Vrijwel alle scholen in de Children's Zone werkten al met 6 uur uitbreiding van de leertijd. Het ging op die scholen dus netto om een uitbreiding van 4 uur.

De geïnterviewde schooldirecteuren en de schoolbesturen benoemen echter vrijwel allemaal dat de Dagprogrammering weliswaar snel tot stand gekomen is, maar dat het werkend weg zoeken naar oplossingen met name directeuren veel tijd kost. Je loopt tegen een probleem aan en moet tijd investeren in een oplossing of wachten tot er een oplossing komt. ‘De gemeente onderkent onvoldoende hoeveel tijd het kost om dit er bij te doen. De Dagprogrammering kost zeker 20 procent van mijn tijd, terwijl wij het eigenlijk hebben uitbesteed’, benoemt een van de directeuren. Ook andere directeuren geven aan dat de Dagprogrammering een behoorlijk deel van hun tijd in beslag neemt. Schoolbesturen bevestigen dat.

Een voorbeeld van het gaandeweg zoeken naar een oplossing is het aanstellen van de coalitieondersteuners. Vanuit de scholen kwam het signaal dat het organiseren van 10 uur Dagprogrammering toch meer tijd kostte en moeilijker was dan gedacht. Toen zijn coalitieondersteuners⁹ aangesteld die de scholen moeten ontzorgen. Zij zijn gestart op 2 september 2019. Verschillende scholen geven aan dat ze hier blij mee zijn, maar ook dat het te laat was. ‘Het nieuwe schooljaar begon op dat moment, dus het programma was al klaar’.

Aanbod in natura door gesubsidieerde aanbieders

Hoewel de scholen vrij zijn om hun eigen aanbieders te kiezen, zijn ook verschillende door de gemeente gesubsidieerde aanbieders⁹ op het gebied van cultuur, sport en welzijn in de voorbereidingsfase (vanaf januari 2019) bij de Dagprogrammering betrokken. Zij kregen de opdracht om te komen met een aanbod voor de scholen. Ook zij geven aan dat de snelle invoering zeker in het begin voor veel onduidelijkheid zorgde. Voor sommige aanbieders kwam de Dagprogrammering en hun mogelijke rol daar in als verrassing: ‘Er is gewoon een deal gesloten tussen het rijk en de stad, daarover is niets met ons afgestemd en ook is niets contractueel met ons afgesproken’. Van deze door de gemeente gesubsidieerde aanbieders wordt verwacht dat zij hun aanbod voor de Dagprogrammering ‘in natura’ leveren. Met andere woorden: het valt binnen de al geldende subsidieafspraken. De aanbieders zijn elk op hun eigen manier aan de slag gegaan met het ontwikkelen van aanbod. Wel merkt een aantal van hen op dat de scholen daar helemaal niet op zaten te wachten. Het aanbod kwam te vroeg, of scholen hadden juist al een organisatie gevonden die het hele aanbod voor hen zou organiseren (als een makelaarsfunctie). “Losse activiteiten” op het gebied van sport en cultuur worden nauwelijks afgenomen, merken de gesubsidieerde aanbieders. ‘Er is binnen onze organisatie iemand vrijgemaakt voor het werk aan de Dagprogrammering, maar dit blijkt niet nodig omdat de scholen ons niet vragen om een rol in de Dagprogrammering te vervullen’. Bij een andere instelling is ook iemand aangenomen om aanbod in samenwerking met de scholen te realiseren, maar, signaleert zij: ‘De scholen hebben geen tijd voor een een-op-een dialoog. Ik kan mijn werk dus niet doen. Als ze al met iemand over de Dagprogrammering willen spreken, zijn het de coalitieondersteuners. Zij doen dus eigenlijk waar ik bij mijn organisatie voor aangenomen ben. Maar zij kunnen, anders dan ik, het totaalplaatje overzien’.

De wijken zijn verdeeld in coalities. Elke coalitie heeft zijn eigen ondersteuner, de coalitie-ondersteuner.

⁹ We gebruiken in dit rapport de term ‘aanbieders’ voor organisaties die concrete activiteiten aanbieden voor de Dagprogrammering, daar een makelaarsfunctie in vervullen, of beide. Met gesubsidieerde aanbieders bedoelen we aanbieders van activiteiten/makelaars van activiteiten die voor (een deel van) hun werkzaamheden gesubsidieerd worden door de gemeente. Denk bijvoorbeeld aan aanbieders op het gebied van sport, cultuur en welzijn.

3.2 Voorbereiding van de scholen op de Dagprogrammering

Van LTU naar Dagprogrammering

De scholen in de Children's Zone waren al bekend met het aanbieden van extra uren: in het kader van LeerTijdUitbreiding (LTU) boden vrijwel alle scholen al 6 uur extra lestijd aan¹⁰. De insteek hierbij was hier het bieden van meer onderwijstijd. Ook hier konden scholen tot op zekere hoogte kiezen hoe ze die, verplichte, extra lestijd aanboden. Een aantal scholen werkte hiervoor al samen met een partij die zorgde voor de invulling van (een deel van) het aanbod, andere scholen vulden het aanbod zelf in door extra les te geven in bijv. lezen, spellen en rekenen. Deze zes uren werden volledig of gedeeltelijk gegeven door de eigen (vak)leerkrachten en waren veelal verweven in de reguliere schooluren. Daarmee waren ze dus ook verplicht.

Bij de uitvoering van de Dagprogrammering ging het dus om een uitbreiding van 4 extra uren, boven op de 6 uren waarmee de leertijd al was uitgebreid. Door een deel van de schoolbesturen en scholen wordt aangegeven dat er ook al knelpunten waren bij de LTU:

- Het werken met vakdocenten gaf onrust voor de leerkrachten die daarna weer met de groep aan de slag moesten;
- Doordat de eigen leerkrachten eerst 10 en later 6 uur extra maakten bleef er te weinig tijd over voor gezamenlijk overleg en voorbereiding;
- Het werkte niet goed om laat in de middag nog les te geven.

Mede door deze knelpunten heeft een deel van de scholen de invoering van de Dagprogrammering aangegrepen om de organisatie van de extra uren anders vorm te geven. Op deze scholen worden extra uren (ook (een deel van) de zes extra uren die er al waren in het kader van LTU) niet meer gegeven door eigen leerkrachten, maar door externe aanbieders. De extra uren zijn ook niet meer door de dag verweven, maar worden aangeboden na de reguliere lesuren (zie ook H3).

Samenwerking en communicatie extern

De directeuren zijn voorgelicht over de Dagprogrammering tijdens de bijeenkomst in april 2019. Verschillende van hen waren daarvoor niet op de hoogte van de plannen, al geven schoolbesturen aan dat zij de plannen die aan de Onderwijstafel werden besproken wel gedeeld hebben met de scholen. Deze scholen hebben ervaren dat tijdens die voorlichting alles als voldongen feit werd gepresenteerd; er was geen ruimte voor input vanuit de scholen zelf. 'Voor welk probleem zoek je eigenlijk een oplossing? Is het probleem nog wel hetzelfde? Is Dagprogrammering de oplossing?', vraagt een van de directeuren zich af. 'Als scholen eerder betrokken waren geweest, had dat het draagvlak kunnen vergroten', geeft een van de anderen aan.

Verschillende scholen voelden zich na die bijeenkomst meer gehoord. 'De wethouder heeft ideeën verzameld van de werkvloer, waardoor wel meer begrip is ontstaan voor het onderwijsveld'. En ander vult aan: 'Het NPRZ blijft echter streng, het gaat zoals het oorspronkelijk is afgesproken'. Daarbij wordt ook de snelheid van invoering genoemd: 'Vorig jaar hadden we voor het eerst 6 uur LTU goed op de rit. Toen was het alweer tijd voor de volgende verandering en moesten we naar 10 uur. Om het goed neer te zetten is eigenlijk een heel jaar voorbereiding nodig'.

¹⁰ Eerder ging het bij LTU om 10 uur, dat is later terug gebracht naar minimaal 6 uur.

Verschillende directeuren vinden dat er veel nog onduidelijk was op het moment dat de Dagprogrammering werd ingevoerd: op juridisch gebied moest nog worden uitgezocht welke aansprakelijkheid bij wie lag en hoe de contracten met aanbieders er uit moesten zien. Ook de app Jibbie (waarmee ouders en kinderen zich in kunnen schrijven voor activiteiten) functioneerde nog niet goed. Een aantal functionaliteiten (bijv. het downloaden van deelnemerslijsten) werkt ook nu nog niet, geven geïnterviewden aan. Daarnaast was, en is, er onduidelijkheid over het al dan niet verplicht zijn van de 10 uur. Waar sommige scholen en besturen dit als aanbodverplichting zien, zien anderen dit als afnameverplichting. Vanuit het NPRZ wordt expliciet aangegeven dat alle kinderen verplicht zijn die 10 uur mee te doen, tenzij ze een ontheffing krijgen voor een bepaald deel van de uren (bijv. als ze al sporten op dat tijdstip of naar de BSO gaan). Toch blijkt dat in de praktijk niet zo streng nagevolgd te worden, wat leidt tot verschillen tussen scholen en onrust binnen wijken: 'waarom moeten onze kinderen verplicht meedoen, maar mogen ze op onze buurschool zelf kiezen of ze meedoen?'

Een van de schooldirecteuren benoemt dat het pas laat duidelijk werd wat hij precies zou moeten verantwoorden. Maar, zo geeft hij aan, om een goed programma op te kunnen zetten, is het ook goed om direct te weten wat er uiteindelijk aan verantwoording gevraagd wordt. 'Ik had graag vanaf het begin willen weten wat er van me verwacht werd, zodat ik ook tijdig het proces bij had kunnen houden. Als dat concreet op tafel had gelegen, hadden we er cyclisch aan kunnen werken'.

Samenwerking en communicatie intern

Verschillende scholen geven aan dat ze voor LTU al een vaste partner hadden waar ze nu mee verder werken. 'Dat maakte dat de omzet van 6 naar 10 uur vrij gemakkelijk ging'. Wel wordt ook een aantal keer benoemd dat het personeel niet altijd volledig achter de uitbreiding stond. De volgende argumenten worden daarbij genoemd: lange dagen maken, je staat je klas af en moet dingen oplossen als ze weer terugkomen, tijdens overgangsmomenten lekt onderwijstijd weg.

Praktische punten die intern moesten worden aangepakt waren er ook: hoe kom je aan voldoende ruimtes voor het extra aanbod en hoe krijg je ouders mee. Verschillende directeuren hebben ervaren dat het veel tijd kostte en ook nu nog kost om ouders uit te leggen waarom de Dagprogrammering belangrijk is voor hun kind. 'Als er dan iets misgaat met inschrijven, staan ze toch bij mij in m'n kantoor, in plaats van bij de coördinator van de Dagprogrammering', illustreert een van de directeuren. Een ander benoemt: 'Veel ouders hebben moeite met de extra uren doordeweeks, vanwege de verplichting van bovenaf. Het vreemde is dat er al zes uur leertijduitbreiding was, maar dat was onder schooltijd. We hadden een facultatief programma daarnaast met wachtlijsten. Maar nu het verplicht is, willen ze het niet'.

Waar verschillende scholen op wijzen is dat ze al snel door allerlei externe organisaties werden benaderd die hun diensten aanboden: 'wij hebben personeel en voldoende mensen en jullie hebben geld', zo benoemt een van de directeuren de boodschap waarmee aanbieders van activiteiten kwamen. Verschillende scholen voelden zich hierdoor overweldigd, vooral als ze zelf nog niet uitgedacht hadden wat ze graag wilden.

4. De uitvoering

In dit hoofdstuk zetten we uiteen hoe de Dagprogrammering er tijdens de procesevaluatie (najaar 2019) voorstaat. We schetsen de stand van zaken wat betreft de uitvoeringspraktijk, de gerealiseerde opbrengsten tot nu toe en de samenwerking in het werkveld.

4.1 Opgavegericht werken

De invoering van de Dagprogrammering is binnen de gemeente Rotterdam opgavegericht benaderd. Dit wil zeggen dat de gemeente domein overstijgend te werk gaat en in samenwerking met de belanghebbende partners gezamenlijk invulling geeft aan de vormgeving en uitvoering van beleid¹¹. Een gemeente vervult bij deze benadering meer de rol van procesbegeleider dan de rol van ‘probleemoplosser’, waarbij de gemeente nog wel de condities bewaakt.

4.1.1 Opgavegericht werken in de Dagprogrammering

Opgavegericht werken krijgt in de Dagprogrammering als volgt vorm: in de stuurgroep Children’s Zone, bestaande uit de schoolbesturen, gemeente en het NRPZ, is afgesproken de scholen en de aanbieders de vrijheid te bieden om de Dagprogrammering inhoudelijk in te vullen, en werkt daarin met hen samen via het Opgaveteam. De invoering van de Dagprogrammering vanaf september 2019 en de 10 uur per week zijn daarbij duidelijke condities. Toen scholen aangaven dat de Dagprogrammering veel werk met zich meebracht, zijn coalitieondersteuners aangesteld. In die zin vervult de gemeente in de Dagprogrammering op bepaalde onderdelen ook de rol van probleemoplosser. Ook door het Opgaveteam worden problemen die op scholen worden ervaren opgelost.

Het opgavegericht werken wordt onder andere zichtbaar in het Opgaveteam. Structureel overleg in deze samenstelling had nog niet eerder plaatsgevonden. Dit initiatief is zeer goed ontvangen door betrokkenen, zo blijkt uit de interviews.

Een van de geïnterviewden bij de gemeente ervaart de Dagprogrammering als ‘een schoolvoorbeeld van opgavegericht werken’. Vanaf de start werken verschillende afdelingen van de gemeente samen en zij spreken elkaar regelmatig. Het opgavegericht werken wordt door een andere geïnterviewde van de gemeente omschreven als ‘meer organisch werken’, wat volgens deze medewerker betekent dat de gemeente hierdoor minder sturend is geweest op de beoogde uitvoeringspraktijk van de Dagprogrammering.

Deze organische benadering lijkt er ook toe te leiden dat er gaandeweg oplossingen worden gezocht voor de struikelblokken die vooraf niet zijn voorzien. Een voorbeeld hiervan is de inzet van de coalitieondersteuners (zie ook 3.1 onder het kopje Voorlichting aan de scholen). Andere praktische uitdagingen die naar boven komen, zijn bijvoorbeeld de (juridische) zorgen rondom de aansprakelijkheid en leerlingvervoer. Er wordt momenteel

¹¹ <https://www.radaradvies.nl/themas/opgavegericht-werken/>

door een jurist onderzocht wie (scholen dan wel aanbieders) er verantwoordelijk dan wel aansprakelijk is voor de leerlingen tijdens activiteiten van de Dagprogrammering die buiten de school plaatsvinden. Deze onduidelijkheid speelt nu, terwijl de activiteiten al plaatsvinden, en is ondanks jarenlange (landelijke) ervaring met leertijdverlenging niet op voorhand opgehelderd.

4.2 Stand van zaken uitvoeringspraktijk

Tijdens een intensieve opstartperiode hebben 30 scholen in Rotterdam Zuid Dagprogrammering gerealiseerd. Hoe de Dagprogrammering eruit ziet, of de volledige 10 uur extra onderwijstijd per week al is gerealiseerd en op welke dagen de Dagprogrammering wordt aangeboden (schooldagen en/of weekend en vakanties) verschilt per school. De 10 uur van de Dagprogrammering wordt op veel scholen gevuld met verschillende type activiteiten: vakken die onderdeel zijn van het curriculum (kunstzinnige oriëntatie, gym), activiteiten die bijdragen aan de brede ontwikkeling en een deel ondersteunende activiteiten zoals huiswerkbegeleiding. Op veel scholen is een deel van het aanbod vormgegeven in de vorm van keuzeprofielen of facultatief aanbod. In de onderbouw (groep 1 en 2) krijgt de Dagprogrammering anders vorm. In plaats van de uitbreiding van de onderwijstijd wordt in groep 1 en 2 ingezet op intensivering. Scholen realiseren bijvoorbeeld kleinere groepen en/of zetten (extra) vakdocenten of onderwijsassistenten in. In de interviews is deze intensivering in de onderbouw niet uitgebreid aan de orde gekomen.

Eenzijds is de pluriformiteit in het aanbod en de uitvoering van de Dagprogrammering conform de gemaakte afspraken. Binnen het programma van eisen is deze vrijheid voor de scholen vastgelegd. Anderzijds valt op dat niet alle scholen en schoolbesturen de Dagprogrammering interpreteren als verplichte onderwijstijd voor de leerlingen; op verschillende scholen kunnen leerlingen kiezen of ze wel of niet mee doen aan (een deel van) de extra uren. Onderwijstijdverlenging is, wanneer vastgesteld met instemming van de medezeggenschapsraad (MR), onderdeel van de vaste schooltijden waar alle leerlingen zich aan gehouden zijn (zie hoofdstuk 1: Uitvoeringskader). In de periode waarin de interviews werden afgenomen was deze afstemming met de MR nog niet op alle scholen gerealiseerd.

Aanbod 'in natura'

Het 'in natura' aanbod – waaronder Lekker Fit en Ieder Kind een Instrument – neemt een aparte positie in. Scholen kunnen dit opnemen in de Dagprogrammering en willen dit ook, maar hebben dan wel wensen ten aanzien van het tijdstip. Omdat veel scholen aanbod voor de woensdagmiddag willen, zijn er kwantitatieve fricties. Er kan niet voorzien worden in de vraag, waardoor er geld overblijft uit het landelijke / stedelijke programma. Dat staat ver af van de intentie waarmee een beleidsmedewerker zich heeft verbonden aan de Dagprogrammering: 'Ik had de droom dat we cultuureducatie konden implementeren en de cultuursector veel meer konden betrekken. We stonden helemaal klaar. Maar toen bleken er nog zoveel issues waren die in de weg stonden, dat het helemaal geen zin had om op cultuur te blijven duwen. Dus ik heb steeds meer stapjes achteruit gedaan'.

Werkdruk en ontzorgen

Uit de interviews komt naar voren dat keuzes wat betreft de invulling van de Dagprogrammering gemaakt zijn met de hoge werkdruk en leerkrachtentekort in het onderwijs in het achterhoofd. Een gevolg van de Dagprogrammering is dat scholen de activiteiten aan het einde van de schooldag organiseren, ook waar de LTU aanbod eerder extra onderwijstijd was en verweven was door het reguliere rooster (zie ook hoofdstuk 3.2 van LTU naar Dagprogrammering). Door de activiteiten aan het einde van de dag en buiten de school te organiseren, beogen scholen de reguliere leerkrachten te ontzien. 'Een belangrijk uitgangspunt voor onze school is: de Dagprogrammering vindt niet plaats in ons schoolgebouw. Hier hebben we slechte ervaringen mee, omdat het een extra belasting is voor de leerkrachten', zegt een directeur. 'De verantwoordelijkheid voor de Dagprogrammering wordt weggehouden bij het team. De verantwoordelijkheid ligt volledig bij de directeur' vertelt een ander.

Verschillende partijen noemen dat de Dagprogrammering een reden is geweest voor leerkrachten om te vertrekken van hun school in Rotterdam Zuid. Op welke schaal dit is gebeurd, en of dit wijdverspreid is, is niet duidelijk. De uitstroom van leerkrachten in Rotterdam is groter dan de instroom. Dit staat los van de Dagprogrammering. Daarnaast wordt het verlengen van de reguliere onderwijstijden in zijn algemeenheid genoemd als reden voor leerkrachten om voor een andere school te kiezen, niet de Dagprogrammering specifiek.

De Dagprogrammering vraagt veel tijd van de schoolleiders, onder andere omdat een vaste coördinator van de Dagprogrammering op veel scholen nog niet gerealiseerd is. Met de komst van de coalitieondersteuners wordt een deel van deze werkdrukverhoging weggenomen. Over het algemeen is men erg tevreden over de coalitieondersteuners en hun inzet. Scholen maken hun eigen keuzes in hoeverre en op welke manier men gebruikt maakt van de ondersteuning die de coalitieondersteuners bieden. De inzet van de coalitieondersteuners leidt er in ieder geval toe dat de extra middelen die beschikbaar zijn gesteld voor coördinatoren van de Dagprogrammering nog niet daarvoor zijn ingezet, aldus de schoolbesturen. Zij geven aan dat er momenteel meer behoeften is bij scholen aan de inzet van een orthopedagoog.

4.3 Beoogde opbrengsten

Nu de Dagprogrammering wordt uitgevoerd, worden scholen enthousiaster, zo stelt een van de schoolbesturen. De wens om flexibel om te gaan met de eis van 10 uur blijft overeind, maar scholen zien dat de Dagprogrammering hun leerlingen veel extra activiteiten en ontwikkelmogelijkheden biedt. 'We zien dat kinderen die normaal deze kansen niet krijgen, blij worden van de activiteiten', zegt een schoolbestuurder

Doelstellingen

In het Programma van Eisen zijn doelstellingen voor de Dagprogrammering geformuleerd (zie hoofdstuk 1). Alle partijen hebben hun twijfels bij de haalbaarheid van de doelstelling wat betreft het verbeteren van de (cognitieve) onderwijsresultaten. 'De Dagprogrammering draagt vast bij aan de ontwikkeling van kinderen en het verbreden van hun blik. Maar, of de onderwijsresultaten verbeteren, dat is de vraag, geeft een schoolbestuur aan. Uit andere

gesprekken blijkt dat de doelstellingen ook niet altijd op dezelfde manier geïnterpreteerd worden. Het verbeteren van de cognitieve resultaten wordt door enkele geïnterviewden bijvoorbeeld opgevat als het ‘niet verder achteruitgaan van de cito-scores’.

De activiteiten van de Dagprogrammering zijn met name gericht op de bredere ontwikkeling en ontplooiing van de leerlingen. De effecten van deze activiteiten op de onderwijsresultaten zijn lastig meetbaar te maken. Niet alle begeleiders van de activiteiten van de Dagprogrammering zijn lesbevoegd. Het is onduidelijk in hoeverre zij geschoold zijn als het gaat om pedagogiek, didactiek en/of taalstimulering. ‘Ik vraag me af of al de uren [van de Dagprogrammering] kwalitatief zijn gevuld, met kwalitatieve krachten. Alles staat en valt bij vakdocenten en begeleiders. De uitvoerders van de activiteiten zijn pedagogisch en/of didactisch vaak niet goed onderlegd’, zegt een directeur.

De stap naar de 10 uur Dagprogrammering was niet voor iedere school even groot. Scholen die al 6 uur LTU aanboden, hebben hun aanbod herzien en uitgebreid. Zij startten niet bij nul. De schoolbesturen hebben weinig druk gezet op de scholen om de 10 uur van de Dagprogrammering zo snel mogelijk te realiseren. De directeuren hebben de ruimte gekregen om de Dagprogrammering passend binnen hun eigen school op te bouwen. ‘Het bestuur heeft de urenuitbreiding goed aan de directeuren gelaten: kwaliteit boven kwantiteit’ vertelt een directeur.

De algemene tendens in de interviews is echter dat de nadruk tot nu toe heeft gelegen op het behalen van de kwantitatieve doelstelling: het realiseren van 10 uur Dagprogrammering. Wanneer de 10 uur gerealiseerd is, is er ruimte voor scholen en aanbieders om gezamenlijk te werken aan de kwalitatieve doelstellingen. ‘We hebben duidelijk voor ogen gehad: eerst de 10 uur realiseren en dan pas de kwaliteit verbeteren. Het kan ook andersom, maar dat kost veel tijd’, geeft een van de directeuren aan.

De informele doelstelling: kinderen van de straat houden

In verschillende interviews wordt aan de Dagprogrammering gerefereerd als activiteiten om de kinderen ‘van de straat te houden’. Deze formulering wordt zowel door scholen, schoolbesturen als de gemeente tijdens de interviews gebruikt, maar wel met een verschillende connotatie. Enerzijds sluit ‘kinderen van de straat houden’ aan bij het type activiteiten dat wordt geboden in de Dagprogrammering en de vrije invulling van het aanbod. Kinderen krijgen een zinvol alternatief voor het doorbrengen van tijd op straat. Anderzijds voedt een dergelijke verwijzing naar het doel van de Dagprogrammering bij scholen, schoolbesturen en ook aanbieders wel de huidige twijfel of de Dagprogrammering de verantwoordelijkheid van het onderwijs behoort te zijn en niet (deels) door andere organisaties in de wijk georganiseerd kan worden¹². ‘De infrastructuur van scholen is aantrekkelijk voor de organisatie van de Dagprogrammering, het is een vindplaats van de kinderen. Maar, je zadelt scholen met de extra last op’, aldus een schoolbestuur. Het NPRZ geeft inderdaad aan dat de organisatie van de Dagprogrammering het meest efficiënt is (ook financieel) als het via de scholen verloopt: ‘de variabele kosten zijn laag en het bereik is groot, groter dan wanneer het welzijnswerk het aanbod zou organiseren’. Ook in verschillende andere interviews met scholen en aanbieders wordt benoemd dat de activiteiten in de Dagprogrammering, inhoudelijk gezien, ook op wijkniveau georganiseerd zouden kunnen worden. Anderzijds vertelt een van de geïnterviewden van de gemeente

¹² Zoals eerder vermeld was het de wens van de schoolbesturen om de Dagprogrammering via de scholen te laten lopen.

dat schoolbesturen zelf tijdens de besprekingen aan de Onderwijstafel aangaven dat ze graag wilden dat de Dagprogrammering via de school zou verlopen.

Neveneffecten

Verschillende geïnterviewden beschrijven positieve neveneffecten van de Dagprogrammering. De 'snelkookpan' van de invoer van de Dagprogrammering heeft knelpunten in het onderwijs zichtbaar gemaakt voor aanbieders, gemeente en NPRZ.

Een concreet voorbeeld is de samenwerking tussen onderwijs en zorg. Schoolbesturen geven aan dat scholen geneigd zijn zelf de zorgvragen van de leerlingen en hun ouders op te willen lossen, ook wanneer de hulpvraag eigenlijk buiten hun verantwoordelijkheid en werkveld ligt. De scholen voelen zich verantwoordelijk en zijn niet altijd tevreden met de manier (en de snelheid) waarmee de hulpverlening in bijvoorbeeld de wijkteams de zorgvragen oppakt. De zorgvragen en de samenwerking met de hulpverlening rondom deze zorgvragen dragen sterk bij aan de werkdruk op scholen. Om de samenwerking tussen de ondersteunende zorg en de scholen te versterken, en de scholen te ontzien, is er vanuit het Opgaveteam de opgave Schoolondersteunende Zorg gerealiseerd. In eerste instantie werd er weinig gebruik gemaakt van deze ondersteuning omdat scholen moesten wennen aan deze nieuwe mogelijkheid. Naar verluidt hebben de scholen de weg naar dit zorgteam inmiddels beter gevonden.

Deze inventarisatie van casuïstiek dient volgens de schoolbesturen te leiden tot meer inzicht in de structurele problemen en tot meer duurzame oplossingen wat betreft het zorgsysteem.

4.4 Samenwerking en communicatie

4.4.1 Integrale samenwerking

De ondersteunings- en overlegstructuren rondom de Dagprogrammering zijn sterk opgetuigd. Het belang daarvan wordt door de geïnterviewden onderschreven en de inzet van de gemeente en het NPRZ daarop wordt gewaardeerd.

De geïnterviewden zijn unaniem positief over de rol van het programma-management. De programma-manager wordt omschreven als een verbinder en bondgenoot, o.a. de vormgeving van het Opgaveteam is goed ontvangen. Het programma-management zelf ervaart de onderwijssector als een 'beleidsmatig verwaarloosd terrein', waar nog weinig integraal gewerkt wordt. In het Opgaveteam krijgt integraal werken wel vorm, mede vanwege de vertegenwoordiging van verschillende afdelingen van de gemeente en de scholen. Het is voor de betrokken partijen een belangrijke plek om invloed uit te oefenen en het inhoudelijke gesprek te voeren over de Dagprogrammering. Ook de praktische problemen die naar boven komen door de invoer van de Dagprogrammering worden er besproken. 'Als ik invloed wil uitoefenen, moet ik hier [aan tafel bij het Opgaveteam] zijn', aldus een directeur.

Voor de gemeente is de Dagprogrammering aangegrepen als een kans voor meer integrale samenwerking intern, ontkokering en het samenvoegen van budgetten. De afdelingen

hebben regelmatig contact en aan het begin van de beleidsperiode (twee jaar geleden) is meegedacht over elkaars beleidsnota's. Verschillende afdelingen van de gemeente benoemen in de interviews dat de samenwerking diepgaander en fundamenteler kan, om echt integraal te worden

4.4.2 Samenwerking tussen scholen, aanbieders en de wijk

Het is de ambitie van de vertegenwoordigers van de NRPZ dat het huidige culturele, welzijns- en sportaanbod voor de jeugd op Zuid door de Dagprogrammering beter wordt benut. De organisatie via de school is efficiënt, kostenbesparend en vergroot het bereik. De gemeente heeft haar partners in o.a. het jeugdsport en cultuurveld gevraagd een makelaarsrol te vervullen om het huidige (deels door de gemeente gesubsidieerde) aanbod en de scholen aan elkaar te verbinden. Deze rol per sector is niet goed uit de verf gekomen, en wordt nu vervuld door de coalitieondersteuners. 'De coalitie ondersteuners overzien het complete plaatje (dus ook het andere aanbod). Sindsdien is mijn rol het opvangen van vragen, die voornamelijk vanuit de coalitieondersteuners komen', vertelt een aanbieder.

De coalitieondersteuners werken wijkgericht. De wijken op Zuid zijn verdeeld in coalities, iedere coalitie heeft een eigen ondersteuner. Vanaf hun intreding hebben de coalitieondersteuners geïnvesteerd in de relatie en de samenwerking met de scholen. Hoe deze vorm heeft gekregen, verschilt per school. 'Soms vullen we alleen een presentielijst in, ergens anders praten we mee over de inhoud. Er zijn scholen waarmee regelmatig contact is, en scholen waar de coalitieondersteuner nog nooit geweest is' geeft een coalitieondersteuner aan.

Wijkprogrammering

De coalitieondersteuners ambiëren een verbinding van het aanbod op wijkniveau. Wanneer scholen samenwerken met verenigingen en aanbieders uit de wijk, hebben de leerlingen na groep 8 de kans bij die club in de buurt te blijven. Tegelijkertijd zien aanbieders in de Dagprogrammering een bedreiging voor het vereniging en sportaanbod in de wijk. De gratis activiteiten van de Dagprogrammering zouden tot een uitstroom bij de reguliere clubs kunnen leiden. In hoeverre dit al realiteit is, hebben wij niet onderzocht.

De coalitieondersteuners zien meer mogelijkheden voor scholen om onderling samen te werken, daartoe halen zij goede voorbeelden op en delen die met scholen. Er komt nu bij scholen meer ruimte om te luisteren naar wat er op andere scholen gebeurt, signaleert een coalitieondersteuner. In januari zijn twee scholen met een gezamenlijke activiteit gestart, dit is het eerste voorbeeld van gezamenlijk aanbod. De coalitieondersteuners zien meer kansen en mogelijkheden om het aanbod van scholen aan elkaar te verbinden, mede omdat er volgens hen overlap zit in het aanbod van scholen.

Verschillende scholen benoemen in de interviews juist hun autonome rol wat betreft de invulling van de Dagprogrammering. 'De inhoudelijke invulling van de Dagprogrammering is de verantwoordelijkheid van de school. Wij kennen onze school en leerlingen het beste. Heb vertrouwen in ons', zegt een directeur. Een school benoemt expliciet de wens van ouders, als argument om de samenwerking op wijkniveau niet te intensiveren: 'ouders zitten niet te wachten op meer samenwerking en willen dat de activiteiten in, en om, de eigen school plaatsvinden'. Daarnaast wordt wijkprogrammering als arbeidsintensief

beschreven: 'de gemeente wil te veel. De wijkprogrammering moet even wachten, en niet nu al half opgepakt worden'. Een andere school benoemt in haar interview, dat de invoering van de Dagprogrammering niet tot meer saamhorigheid in het aanbod van scholen heeft geleid, maar juist een concurrentiemiddel tussen scholen is geworden. Dit had volgens deze school voorkomen kunnen worden door het aanbod van de Dagprogrammering door welzijnsorganisaties op wijkniveau te laten organiseren.

Samenwerking tussen scholen

Het verschilt per schoolbestuur hoe de samenwerking tussen scholen vorm krijgt. Bij een van de schoolbesturen zijn de scholen uit de Children's Zone onderdeel van een gezamenlijke overlegstructuur, bij een ander schoolbestuur zijn de scholen uit de Children's Zone verdeeld langs verschillende interne bovenschoolse organisatie lijnen. 'Er is binnen het schoolbestuur overleg tussen alle CZ scholen. Ten tijde van de vorige bestuurder werd de Dagprogrammering door alle scholen volledig zelfstandig ingevuld en wist je niet van elkaar wat je deed. Er was geen ruimte om samen te werken, iedereen was te druk met zijn eigen school' (schoolleider). Naast het overleg op niveau van het schoolbestuur, zijn op sommige plekken de bestaande netwerken van de Children's Zone overeind gebleven. Het scholennetwerk Hillesluis is hier een voorbeeld van.

Een vorm die nu door de directeuren van scholen van verschillende schoolbesturen gebruikt wordt om in een professionele leergemeenschap samen te werken aan de kwaliteit van het onderwijs en van leertijduitbreiding is *CZ Meesterlab, meesterschap voor Zuid*: 'De intentie is om vanuit de bestaande situatie te werken en deze te verbeteren op basis van grondige analyse en evidence informed praktijken'. Deze groep wil de focus op het verhogen van leerrendement en daarvoor beproefde middelen inzetten. Zij presenteerden zich in februari 2020 aan de stuurgroep Children's Zone. Daarop is afgesproken dat nader bekeken wordt hoe CZ Meesterschap zich verder kan ontwikkelen.

Uit de interviews komt naar voren dat de schoolbesturen de scholen veel individuele ruimte geven voor de invulling van de Dagprogrammering en geen voortrekkersrol vervullen als het gaat om bijvoorbeeld kennisdeling, het aanbieden van succesformules of het realiseren van samenwerking met aanbieders op bestuursniveau in het kader van de Dagprogrammering. Deze rolopvatting kan passend zijn bij een algehele sturingsvisie van een schoolbestuur en wenselijk worden bevonden door de eigen scholen. De schoolbesturen zijn echter kernpartner en mede-vormgever van het nationaal preventieprogramma en de Dagprogrammering. Deze rol schept verwachtingen en brengt verantwoordelijkheid mee. Schoolbesturen benoemen dat ze zich inderdaad verantwoordelijk voelen voor de kwaliteit van datgene dat uitgevoerd wordt in de Dagprogrammering. 'Er is gestuurd, ondersteund, kennis gedeeld en nog veel meer', vertelt een van de schoolbesturen. Een geïnterviewde van de gemeente ziet dat de schoolbesturen een grotere rol kunnen spelen bij het helpen van de scholen bij hun zoektocht naar een goede invulling en uitvoering van de Dagprogrammering, bijvoorbeeld bij professionalisering en bedrijfsvoering.

Communicatie

In de voorbereidingsfase is de (timing van) de communicatie over de Dagprogrammering een belangrijk onderwerp geweest (zie paragraaf 3.2 Voorbereiding op de Dagprogrammering). De stevige inzet van de gemeente op facilitering en ondersteuning heeft ertoe geleid dat de communicatie tussen partners nu over het algemeen positief wordt gewaardeerd. Geïnterviewden benoemen de goede bereikbaarheid van het programma-management en de coalitieondersteuners en waarderen dat er tijdens de conferenties meer ruimte is gemaakt voor interactie en inspraak. Echter kunnen de verschillende ondersteunings- en overlegstructuren er ook voor zorgen dat er te veel lagen ontstaan, die de communicatie bemoeilijken. Deze zorg komt in enkele van de interviews naar voren.

5. De toekomst

In dit hoofdstuk blikken we vooruit. Welke aandachtspunten zijn er voor de nabije en verre toekomst? Welke wensen en behoeften hebben de scholen en schoolbesturen, de bemiddelaars, de coalitieondersteuners, de gemeente en de vertegenwoordigers van het Opgaveteam en NPRZ in de interviews naar voren gebracht?

Een term die vaak valt in de interviews, is kwaliteit. Wie is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het aanbod en wie bepaalt kwaliteitscriteria? In verschillende interviews wordt genoemd dat het nu tijd is om de kwaliteit, ook in een breder perspectief, centraal te stellen, nadat de afgelopen maanden alle aandacht is uitgegaan naar de kwantiteit van de Dagprogrammering. Andere thema's waar in de toekomst volgens geïnterviewden aandacht aan besteed zou moeten worden zijn de doelen van de Dagprogrammering en de monitoring daarvan, integraal werken en samenwerken en duurzaamheid en borging van de Dagprogrammering.

5.1 Kwaliteit

5.1.1 Kwaliteit van de leerkracht

Een kwaliteitsaspect dat vooral de schoolbesturen naar voren brengen, is de kwaliteit van de leerkracht. Allereerst hopen ze hun leerkrachten te behouden en voldoende leerkrachten te kunnen inzetten in deze tijd van lerarentekorten. Zij zien nu al een tendens dat leerkrachten die in een randgemeente wonen liever lesgeven op een school in de buurt van hun woning en daardoor vertrekken van de scholen op Zuid. De uitbreiding van de leertijd is er soms ook debet aan dat leerkrachten vertrekken. Mede om die reden pleit een van de schoolbesturen voor facilitering van de leerkrachten: '(...) om de wisselmomenten goed te kunnen begeleiden, voor afstemming met de vakdocenten, gesprekken met kinderen en ouders en om iets extra's te kunnen doen, bijvoorbeeld tijdens de gymles.' De schoolbesturen vinden dat de scholen, met name de directeuren, nu zoveel tijd kwijt zijn aan de invulling van de 10 uur Dagprogrammering dat er te weinig tijd overblijft voor verdere kwaliteitsverbetering van het onderwijs, zoals didactiek, ouderbetrokkenheid. 'Investeer in het zittende personeel', zo geeft een van de scholen aan.

5.1.2 Kwaliteit van het aanbod

De scholen doelen bij kwaliteit vooral op de kwaliteit van het aanbod en wijzen erop dat het bij de vakdocenten/uitvoerders van de activiteiten regelmatig ontbreekt aan voldoende pedagogisch-didactische vaardigheden. Een volgende stap is dan ook om na de invulling van de uren naar de kwaliteit van het aanbod te kijken, zo geeft een school aan. Het zou mogelijk moeten zijn om vanuit de wensen van de school een kwalitatief hoogstaand aanbod samen te stellen met goed gekwalificeerde vakdocenten die in staat zijn om taalonderwijs te verbinden aan hun eigen vak (gymnastiek en taal, theater en taal). In het verleden was er bij de CED-groep een opleiding voor vakdocenten die verbonden waren aan het NPRZ, betaald door de gemeente. Het zou goed zijn als een dergelijke opleiding weer beschikbaar wordt gesteld, zo geeft een van de scholen aan.

Vrijwel alle geïnterviewden vinden dat de school kan bepalen of het aanbod (de inhoud en de competenties van de vakdocenten) voldoet aan de kwaliteitsnormen die de school heeft. Een van de schoolbesturen geeft wel aan dat de kwaliteitsbewaking door de scholen tot nog toe te weinig aandacht heeft gekregen, maar ziet daarin geen expliciete rol voor het bestuur weggelegd. Dit schoolbestuur is er evenmin voorstander van om gemeentelijke kwaliteitscriteria te formuleren. Als het dan toch gebeurt, dan zou dat wel samen met de scholen moeten plaatsvinden, want het is belangrijk dat de scholen het aanbod bepalen, geeft dit bestuur aan. Een ander schoolbestuur voelt zich verantwoordelijk voor de pedagogische kwaliteit van de aanbieders, maar dan vooral als blijkt dat het mis gaat. Als een school een verkeerde keuze maakt, mag het schoolbestuur daarop aangesproken worden, vindt deze bestuurder.

Een geïnterviewde van de gemeente zou graag zien dat de schoolbesturen meer regie voeren en sturen op opbrengsten. Hoewel de besturen onderling verschillen in de mate van regie en sturing, zouden zij meer kunnen ingrijpen in de schoolorganisatie als het gaat om kwaliteit, juist ook omdat de gemeente veel faciliteert op praktisch gebied, vindt deze geïnterviewde. Een andere gemeentemedewerker vindt dat ook de gemeente zelf meer zou kunnen sturen op kwaliteit.

Volgens een aantal vertegenwoordigers in het Opgaveteam kunnen ook de coalitieondersteuners een bijdrage leveren aan de kwaliteit van het aanbod, door beter de vinger aan de pols te houden als het gaat om pedagogische en didactische competenties en inhoudelijke vakkennis van de vakdocenten/uitvoerders van activiteiten. De coalitieondersteuners zelf zien daarin weliswaar een belangrijke taak voor hen weggelegd, maar vooral voor de toekomst: 'Nu zien we dat veel scholen uren aan het vullen zijn. We willen proberen om de Dagprogrammering op een bepaald niveau te krijgen. (...) Er zou een 'fair practice code' moeten komen voor aanbieders.'

Ook een aantal van de gesubsidieerde aanbieders die we interviewden signaleren dat er een kwaliteitsslag gemaakt kan worden. 'Scholen kunnen hun aanbod kwalitatief veel beter maken. Het is belangrijk om vanuit de vraag en visie van de school het cultuuraanbod uit te breiden, maar dat gebeurt nu niet', geeft een aanbieder aan. Een van hen is zelf voortvarend aan de slag gegaan met scholen en met het samenbrengen van aanbod in de wijken. Deze organisatie zet extra middelen in, bijvoorbeeld geld vanuit de jeugdfondsen sport en cultuur. Ook zij maken zich soms zorgen over de kwaliteit van de aanbieders: 'Onze indruk is dat de scholen relatief makkelijk kiezen voor de 'snelle' aanbieders', omdat ze het er zelf niet bij kunnen doen. Het is belangrijk om vinger aan de pols te houden, willen we met elkaar echt het verschil maken'. Een aandachtspunt voor aanbieders voor de toekomst is: welke taken en rollen hebben organisaties zoals KCR, Het Sportbedrijf en Humanitas? Ligt hun rol vooral in matchmaking of is er ook een rol weggelegd in de bewaking van de kwaliteit van het aanbod, het aanbrengen van een inhoudelijke doorgaande lijn en borging van de kwaliteit van het aanbod? En hoe verhouden zij zich tot de coalitieondersteuners en tot elkaar?

5.2 Doorlopende leerlijn

Twee schoolbesturen zien als belangrijk aandachtspunt voor de toekomst het aanbrengen van een doorlopende leerlijn tussen datgene wat in de reguliere lessen plaatsvindt en het aanbod in de extra tijd. Een schoolbestuur heeft als ambitie: '(...) een pedagogische eenheid

creëren, rekening houdend met de context van de school. (...) Eén team, één aansturing, sterke systemen waarbij de vakdocenten onderdeel zijn van het team. Op die manier kan toegewerkt worden naar dezelfde pedagogische visie van de school en de aanbieders en naar een samenhangend aanbod.' Ook sommige geïnterviewde scholen willen verder gaan dan losse workshops of een aanbod per semester. Zij streven naar een vaste samenwerking met aanbieders voor minimaal een schooljaar, waarbij de vakdocenten onderdeel uitmaken van het team. Een andere school is hier juist geen voorstander van, omdat het om een extra inzet van de leerkrachten vraagt (doordat er dan moet worden afgestemd met de vakdocenten om een doorlopende leerlijn te bewerkstelligen).

5.2.1 Splitsing extra lessen en activiteiten in de wijk

Verschillende geïnterviewden uit alle geledingen pleiten ervoor om een splitsing aan te brengen tussen 6 uur leertijduitbreiding waarvoor de school verantwoordelijk is en 4 uur voor activiteiten in de wijk waarvoor de aanbieders verantwoordelijk zijn. Voor de zes uur die dan onder verantwoordelijkheid van de scholen zouden vallen, is een doorgaande lijn van groot belang, zo vindt een van de schoolbesturen. Als 4 uur Dagprogrammering onder de verantwoordelijkheid van aanbieders in de wijk zou vallen, kan er een bovenschools aanbod worden ontwikkeld voor alle kinderen in de wijk. Een school plaatst daar een kanttekening bij: ouders hebben een voorkeur voor een aanbod via school en zullen minder geneigd zijn aan te sluiten bij een aanbod in de wijk.

5.2.2 Maatwerk per school

Scholen missen flexibiliteit in de uitvoering van (het aantal uur in) de Dagprogrammering, dat is een belangrijke toekomstwens. De schoolbesturen wijzen op de evaluatie van de Leertijduitbreiding in het kader van Children's Zone waaruit naar voren kwam dat maatwerk in het aantal uren belangrijk is. De regie moet bij de scholen blijven liggen en zij moeten ook beredeneerd af kunnen wijken van het uitbreiden van de leertijd met 10 uur, zo vindt bijvoorbeeld een schoolbestuur. Een ander schoolbestuur vindt dat scholen wel 10 uur moet aanbieden, maar dat er voor leerlingen en ouders geen afnameverplichting moet zijn. Daarnaast zou het mogelijk moeten zijn om in plaats van een deel van de 10 uren ook andere interventies in te kunnen zetten, zoals een mentorsysteem, zo vinden twee schoolbesturen.

Een van de scholen plaatst juist vraagtekens bij de diversiteit in de uitvoering die nu al ontstaan is. Dat zorgt voor concurrentie tussen de scholen.

Scholen vinden dat zij uit moeten kunnen gaan van de behoeften van leerlingen en kunnen variëren in het aantal uur extra leertijd. Ook op Zuid is er variatie in de zwaarte van de problematiek van de leerlingpopulatie tussen de scholen, zo geeft een school aan.

Ook zou 'intensivering' (klassenverkleining) mogelijk moeten zijn in plaats van 10 uur extra leertijd, zoals bij de kleuters wel is toegestaan, vindt een groot deel van de geïnterviewde scholen en besturen.

5.3 Doelen en monitoring

In verschillende interviews wordt de behoefte genoemd aan duidelijkheid over de (interpretatie van) de doelen van de Dagprogrammering en de relatie met de ingezette middelen. De schoolbesturen en scholen, maar ook aanbieders plaatsen vraagtekens bij de relatie tussen de huidige invulling van de Dagprogrammering en een van de doelen:

verbetering van de onderwijsresultaten. De meeste geïnterviewden verwachten niet dat het huidige aanbod in de toekomst zal leiden tot hogere Cito-scores. Een aantal vraagt zich ook af of het bijdraagt aan kansengelijkheid.

Een geïnterviewde van de gemeente wijst er op dat er meer doelen zijn dan alleen het verbeteren van de onderwijsresultaten, en ziet daarin juist wel een relatie tussen de doelen en het aanbod: 'Talenten ontdekken die ze anders niet hadden ontdekt, andere dingen doen, andere contacten, dat maakt hun wereld groter en helpt om betere onderwijsresultaten te behalen en betere beroepskeuzes te maken'.

Om beter zicht te krijgen op (het bereiken van) de doelen is er behoefte aan het monitoren van effecten. Op basis daarvan kunnen besluiten genomen worden over het vervolg en kan eventueel een bijstelling plaatsvinden. Bij de evaluatie moet niet alleen naar meetbare maar ook naar merkbare effecten worden gekeken en breder dan alleen Cito-scores, benoemen verschillende geïnterviewden.

5.4 Integraal werken en samenwerken

5.4.1 Integraal werken binnen de gemeente

De vertegenwoordigers van de gemeente vinden het in principe positief dat budgetten nu op elkaar aansluiten, maar er is nog wel wat te doen voordat er daadwerkelijk integraal beleid is: 'Er is niet zozeer gekeken wat er nodig is voor de wijk. (...) Samenwerken met de andere afdelingen gaat heel goed, maar het is vooral praktisch en nog niet fundamenteel.' Er komt steeds meer besef dat integraal werken belangrijk is. In het Opgaveteam is daar nu ervaring mee opgedaan en de beleidsmedewerkers geven aan dat daar nog veel winst valt te behalen. Bijvoorbeeld door uit te gaan van de gedachte: welke meerwaarde heeft dit voor de kinderen en wat is daarvoor nodig op gemeenteniveau.

De gemeentelijke afdelingen hebben niet alleen te maken met een kwantitatieve uitbreiding van de leertijd, maar zijn ook verantwoordelijk voor de kwaliteit van de uitvoering van stedelijke en landelijke programma's, zoals Cultuureducatie met Kwaliteit, Lekker Fit en Elk Kind een Instrument, die geïntegreerd zijn in de Dagprogrammering. Doordat keuzes voor het aanbod en de aanbieders bij de school liggen, zijn de medewerkers van de gemeente die de uitvoering van deze programma's in hun takenpakket hebben, door de Dagprogrammering wat meer op afstand komen te staan. De school kiest niet altijd voor de 'preferred partners', zoals SKVR, waardoor er minder zicht is op de kwaliteit van de uitvoering. Een vertegenwoordiger van de gemeente in het Opgaveteam benoemt dat een steviger verbinding tussen de diverse subsidieregelingen en programma's kan leiden tot meer in- en overzicht.

5.4.2 Integraal beleid wonen – werken - onderwijs

De schoolbesturen wijzen op het belang van een gelijktijdige inzet op meerdere beleidsterreinen. Zij zijn van mening dat, wil je daadwerkelijk iets veranderen in de betreffende wijken in Rotterdam Zuid, alleen een verlenging van de onderwijstijd niet voldoende is. Daarvoor is integraal beleid nodig dat ook wonen en werken omvat. Twee schoolbesturen refereren aan de brug over de Maas die als metafoor werd gebruikt in het Nationaal Programma Rotterdam Zuid. Zij zijn van mening dat de aandacht nu te eenzijdig is uitgegaan naar het onderwijs en dan nog slechts naar één onderdeel, namelijk de kwantitatieve uitbreiding van de leertijd. Een van deze twee schoolbesturen vindt het

jammer dat de sessie die gepland stond over de samenhang tussen de pijlers in het NPRZ niet is doorgegaan. Een schoolbestuur wil graag een investering in de kwaliteit van het onderwijs met daarnaast oog voor de andere behoeften op Zuid: 'De basiskwaliteit van het onderwijs is op dit moment op veel scholen op Zuid voldoende naar de normen van de Inspectie. Het behouden en verder versterken van deze kwaliteit vraagt aandacht. (...) Dat vraagt om extra aandacht op het gebied van taalontwikkeling, de thuissituatie en zorgbehoeften.' Ook een van de geïnterviewde scholen vindt dat er meer moet gebeuren: 'We kunnen dit allemaal voor kinderen doen, maar als ouders niet mee willen doen, doen we het voor niks. In de thuissituatie zal ook iets moeten gebeuren.'

5.4.3 Zorg en onderwijs

In verschillende interviews wordt aandacht gevraagd voor leerlingen die extra zorg nodig hebben. Er is te weinig verbinding tussen onderwijs en zorg, mede omdat deze beleidsonderwerpen onder twee verschillende wethouders vallen, geven geïnterviewden aan. Het Opgaveteam heeft naar de zorgen van scholen geluisterd en een Opgaveteam Zorg ingesteld. Dat is positief ontvangen. Voor de toekomst zouden scholen meer moeten melden bij dit Opgaveteam en – zo geven sommigen aan – scholen zouden meer uit handen moeten geven en niet alles zelf op moeten willen lossen. Voorwaarde daarvoor is dat de wijkteams en Veilig Thuis goed functioneren en dat er korte lijntjes zijn, zegt een van de schoolbesturen. De huidige werkwijze met het melden van casuïstiek is een eerste goede stap, maar zou uiteindelijk moeten leiden tot conclusies op een hoger niveau en een beter systeem.

5.4.4 Samenwerking en netwerken

Het zou mooi zijn als er een organisatievorm kan komen waarbij scholen onderling en scholen enerzijds en aanbieders anderzijds elkaar moeiteloos kunnen vinden. De coalitieondersteuners brengen de sociale kaart per wijk in beeld en dat is belangrijk, maar er is onder de scholen ook behoefte aan contactgegevens, bijvoorbeeld als een leerkracht een bepaalde sportvereniging zoekt en dan weet wie zij moet benaderen, zo geeft een schoolbestuur aan: 'Faciliteer scholen om de weg te vinden binnen de wijk'. Meer samenwerken in netwerken kan er ook voor zorgen dat het onderwijs en de wijkteams beter van elkaar weten als er een gezin is dat zorg nodig heeft, is de mening van een ander schoolbestuur.

Een van de scholen bepleit samenwerking tussen de scholen in de uitvoering: scholen die gezamenlijk een breed aanbod ontwikkelen en dit bovenschools aanbieden, zodat alle kinderen op de betreffende scholen mee kunnen doen. Dat zou dan vanuit de welzijnsorganisaties georganiseerd moeten worden, zodat ouders kunnen kiezen voor activiteiten dichtbij huis.

Het NPRZ hoopt op steeds meer samenwerking tussen en met de scholen: 'Zodat scholen niet in hun eentje gaan lopen prutsen, maar leren van elkaar. Niets doen is geen optie, maar je hoeft het niet alleen te doen'. Ook de coalitieondersteuners vinden dit belangrijk: 'We willen meer samenwerking binnen de wijken. Je werkt aan dezelfde doelen, waarom niet gezamenlijk? Het zijn nu veel losse uurtjes na schooltijd. Als je het bovenschools organiseert, kan een vakdocent misschien wel 30 uur per week op de scholen werken'.

5.5 Duurzaamheid en borging

De tijdelijkheid van de beschikbare middelen wordt door verschillende geïnterviewden als een risico voor de toekomst gezien. Ook vinden sommige schoolbesturen en scholen dat de ingezette middelen verruimd zouden moeten worden, mede met het oog op de kwaliteit van het aanbod. De huidige middelen zijn onvoldoende om aanbod van hoge kwaliteit in te kopen en deze partijen duurzaam aan een school te kunnen verbinden. 'Je moet niet te veel willen met te weinig en een tijdelijk budget', zo geeft een schoolbestuur aan. Continuïteit is een diep gevoelde wens van veel geïnterviewden.

Twee van de drie geïnterviewde aanbieders vragen zich af of gratis aanbod verstandig is. Ouders wennen eraan en zijn later als de kinderen van de basisschool af komen of wanneer de financiering van de Dagprogrammering ophoudt, niet meer bereid om te betalen voor bijvoorbeeld sportactiviteiten.

Vanuit het Opgaveteam wordt opgemerkt dat er juridische zaken zijn blijven liggen, bijvoorbeeld over aansprakelijkheid en vervoer. Mede in het kader van duurzaamheid is het belangrijk dat daarover duidelijkheid komt.

6. Conclusies en aanbevelingen

In dit slothoofdstuk trekken we conclusies ten aanzien het proces rondom de voorbereiding, uitvoering en toekomst van de Dagprogrammering. Daarbij betrekken we ook nadrukkelijk de doelen van de Dagprogrammering. We benadrukken nogmaals dat het hier om een procesevaluatie gaat; in dat licht trekken we conclusies en doen we aanbevelingen.

De doelen van de Dagprogrammering

Dagprogrammering heeft tot doel de onderwijsresultaten en de sociaal-emotionele vaardigheden van de kinderen te verbeteren door:

- Meer inzet op de cognitieve vakken
- De fysieke en psychische ontwikkeling van de schoolkinderen te verbeteren
- De culturele ontwikkeling van de schoolkinderen te verbreden
- Belangstelling voor techniek te wekken
- Gevoel voor democratisch burgerschap te kweken
- Een oriëntatie op het beroepsleven te bieden

Voor de voorbereidingsfase bespreken we de conclusies en aanbevelingen in dezelfde paragraaf (6.1); aangezien de voorbereiding al achter de rug is, hebben de aanbevelingen geen betrekking op de Dagprogrammering maar op toekomstige soortgelijke projecten. Vervolgens trekken we in paragraaf 6.2 conclusies ten aanzien van de uitvoering tot nu toe. Omdat er ten aanzien van de toekomst nog geen conclusies te trekken vallen, geven we hier alleen aanbevelingen over. Dit doen we in paragraaf 6.3, waarin we conclusies trekken ten aanzien van de uitvoering van de Dagprogrammering en de toekomstige ontwikkeling daarvan.

6.1 Conclusies en aanbevelingen ten aanzien van de voorbereiding

6.1.1 Conclusies ten aanzien van de voorbereiding

De snelle invoering van de Dagprogrammering is zowel een plus- als een minpunt in de voorbereiding van de Dagprogrammering. Voordeel van de snelle invoering is dat er in korte tijd relatief veel van de grond is gekomen; alle scholen in de Children's Zone zijn in september gestart met de Dagprogrammering, al maken sommigen wel gebruik van een opstartperiode waarin ze nog niet de volledige uitbreiding van 6 naar 10 uur aanbieden en is deelname nog niet op alle scholen verplicht. Nadeel is dat er in eerste instantie vooral aandacht was voor kwantiteit en minder voor kwaliteit van het aanbod en dat de scholen zich overbelast voelden door het tempo waarin een en ander moest gebeuren. Scholen en aanbieders voelden zich overvallen, omdat zij in hun beleving slechts van april tot en met augustus de tijd hadden om de Dagprogrammering voor te bereiden en te laten starten vanaf schooljaar 2019/2020. Dat de plannen al eerder met de scholen waren gedeeld, heeft er niet toe geleid dat scholen, met uitzondering van de pilot scholen, al voor de bijeenkomst in april startten met voorbereidingen. Er was bovendien nog veel onduidelijk, wat de voorbereiding hinderde.

Het grootste nadeel van de snelle invoering is dat niet alle betrokkenen ervan overtuigd zijn dat de huidige invulling van de Dagprogrammering is wat kinderen in de Children's Zone op dit moment het hardste nodig hebben. Hoewel schoolbesturen via de Onderwijstafel meegewerkt hebben aan de plannen voor de Dagprogrammering, zijn zij er net als veel scholen niet van overtuigd dat dit de interventie is die nu nodig is op Rotterdam Zuid. Mede door het lerarentekort, maar ook door andere maatschappelijke ontwikkelingen, is de situatie op scholen in Rotterdam Zuid niet meer hetzelfde als tien jaar geleden toen de oorspronkelijke plannen zijn gemaakt. Hoewel alle betrokkenen de meerwaarde zien van extra aanbod voor deze kinderen, vragen schoolbesturen en scholen zich wel af of de Dagprogrammering zoals die nu vorm krijgt is wat het hardste nodig is, en of het de manier is om, met name de cognitieve, doelstellingen (zie hoofdstuk 2) te bereiken. Vooralsnog lijken de scholen en schoolbesturen en het NPRZ nog niet dichterbij elkaar gekomen in hun opvattingen hierover.

De Dagprogrammering is ingebed in een stevige ondersteuningsstructuur met een uitgebreid Opgaveteam met vertegenwoordigers van alle geledingen. Er kon snel en flexibel ingespeeld worden op knelpunten. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de aanstelling van coalitieondersteuners die de scholen kunnen ondersteunen bij de uitvoering van de Dagprogrammering, maar ook uit de inrichting van een opgaveteam Zorg voor de scholen die aan de Dagprogrammering meedoen.

De verbindende en oplossingsgerichte manier van werken van de programma-manager worden zeer gewaardeerd en hebben een positieve invloed op de invoering en uitvoering van de Dagprogrammering.

6.1.2 Aanbevelingen ten aanzien van de voorbereiding

Aangezien de voorbereidingsfase van de Dagprogrammering al achter de rug is, kunnen we hier geen aanbevelingen meer doen voor de Dagprogrammering zelf. Wel geven we hier een aantal aanbevelingen die bij soortgelijke programma's in de toekomst gebruikt kunnen worden.

1. Richt een sterk programma-management in

Van de invoering van de Dagprogrammering kan geleerd worden dat de inzet van een Opgaveteam met een krachtig programma-management en van ondersteuners in de praktijk (de coalitie-ondersteuners in dit geval) helpen bij de invoering. Vooral de rolopvatting en persoon van de programma-manager zijn daarbij van groot belang. In toekomstige soortgelijke programma's verdient het aanbeveling om het programma-management op een vergelijkbare manier in te richten en te leren van de manier waarop dit bij de Dagprogrammering is gedaan.

2. Leer van eerdere projecten

Bij soortgelijke programma's in de toekomst is het ook van belang om te na te gaan welke ervaringen en inzichten zijn opgedaan uit eerdere projecten en programma's, zodat het wiel niet opnieuw hoeft worden uitgevonden en er zoveel mogelijk voorbereid is voordat het programma daadwerkelijk uitgevoerd wordt. In de Dagprogrammering wordt bijvoorbeeld nu nog uitgezocht hoe er omgegaan moet worden met aansprakelijkheid, terwijl daar, ook landelijk, in leertijduitbreiding en brede school al de nodige ervaring mee is opgedaan.

3. Controleer of scholen daadwerkelijk op de hoogte zijn

Voor schoolbesturen is het van belang om scholen actief te wijzen op de aankomende veranderingen, om te controleren of scholen de informatie ook daadwerkelijk tot zich hebben genomen en hen te ondersteunen bij de voorbereidingen. Zo kan worden voorkomen dat scholen zich overvallen voelen op het moment van invoering van een maatregel.

4. Zet tijdig ex-ante evaluatie in

Het grote kritiekpunt van scholen en schoolbesturen in de Dagprogrammering is dat het programma is ingevoerd terwijl het de vraag is of dit is waar de kinderen in Rotterdam Zuid nu de meeste behoefte aan hebben en of op deze manier de doelen het beste behaald kunnen worden. Schoolbesturen committeren zich overigens wel aan de doelen van het programma NPRZ, maar missen de link met wat er in de uitvoering het hardste nodig is en ook de relatie met andere beleidsterreinen (wonen en werken).

Een ex-ante evaluatie voorafgaand aan de invoering van de Dagprogrammering (bijv. in 2018) had de discussie die hierover nu is ontstaan kunnen voorkomen. In een dergelijk onderzoek kijk je voorafgaand aan de invoering van beleid wat de praktische en beleidsmatige consequenties zijn en wat de mogelijke effecten zouden kunnen zijn van verschillende beleidsalternatieven. M.a.w.: met de invoering van welk beleid kunnen het efficiëntst en effectiefst onze doelen behalen. In het geval van de Dagprogrammering had dat bijvoorbeeld tot een voor alle partijen acceptabele aanscherping van het oorspronkelijke plan kunnen leiden. Uiteraard is er wel tijd nodig voor een dergelijke evaluatie, en moet deze tijdig worden gepland om nog tot eventuele beleidsherziening voorafgaand aan de invoering te kunnen komen.

6.2 Conclusies ten aanzien van de uitvoering

Het opgavegericht werken in Rotterdam Zuid leidt ertoe dat, wanneer knelpunten en ondersteuningsbehoeften naar voren komen, er snel kan worden bijgestuurd en ingesprongen. Vastgesteld kan worden dat het gelukt is de Dagprogrammering te realiseren¹³, onder tijdsdruk en met grote inzet van veel betrokkenen. Scholen en aanbieders zien blije kinderen, die in het aanbod van de Dagprogrammering kansen krijgen die zij anders mis zouden lopen. Het NPRZ en het opgaveteam maken zich onafgebroken hard voor een waardevolle invulling van de Dagprogrammering, om zo de kansen voor kinderen op Rotterdam Zuid te vergroten.

Er lijkt behoefte aan meer reflectie, met name ten aanzien van de relatie tussen de beoogde opbrengsten en het aanbod, de invloed van de Dagprogrammering op het bestaande wijkaanbod, de gewenste taak- en rolverdeling tussen de diverse organisaties in de wijk en de school en de rol van de coalitieondersteuners in relatie tot de gesubsidieerde aanbieders met een makelaarsfunctie. Het aanbod van de Dagprogrammering bestaat nu voor een behoorlijk deel uit sportieve en culturele activiteiten en activiteiten gericht op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Cognitieve vakken, democratisch burgerschap en beroepsoriëntatie lijken minder aan de orde te komen. Voor een deel gebeurt dat ook minder dan tijdens de Leertijduitbreiding: veel scholen die toen een extra

¹³ Al wordt nog niet overal de volledige 10 uur aangeboden en is het aanbod ook nog niet overal verplicht.

aanbod van 6 uur verplichte onderwijstijd hadden (met extra cognitieve vakken), hebben die uren nu vervangen door naschools aanbod in de Dagprogrammering.

Nu op de meeste scholen een uitgebreid aanbod aan activiteitsuren is geprogrammeerd, wordt er meer gekeken naar de daadwerkelijke invulling van het aanbod. Er is meer ruimte om in te zetten op die kwaliteit, als aan een aantal basisvoorwaarden is voldaan. Die basisvoorwaarden zijn bijvoorbeeld helderheid over verantwoordelijkheden en aansprakelijkheid. Maar het is ook de vraag in hoeverre factoren zoals de werkdruk en het lerarentekort negatief van invloed zijn en scholen blijvend onder druk zetten, waardoor ze niet goed toekomen aan een kwalitatief goede invulling van de Dagprogrammering.

6.3 Aanbevelingen ten aanzien van de uitvoering en de toekomst

1. Reflecteer gezamenlijk op de doelen voor de Dagprogrammering

De verschillende betrokkenen verschillen van mening over wat de beste invulling van de Dagprogrammering is. Is het het beste om het oorspronkelijke plan te handhaven, zodat scholen niet met steeds veranderend beleid worden geconfronteerd, zoals de gemeente en het NPRZ voorstaan en aan het begin van het NRPZ ook door de scholen werd gewenst, of is het beter om gezamenlijk te bezien of de huidige invulling van de Dagprogrammering is wat op dit moment het hardste nodig is op Rotterdam Zuid?

Om tot een effectieve uitvoering van de Dagprogrammering te komen is het in elk geval van belang dat scholen, schoolbesturen, gemeente en NPRZ in dit opzicht dichter tot elkaar komen als het gaat om de beste manier om de doelen van de Dagprogrammering te bereiken. We adviseren om hier, bijvoorbeeld met de stuurgroep en het Opgaveteam waarin alle partijen vertegenwoordigd zijn, goed met elkaar over door te spreken. Als dit gesprek niet, of alleen informeel, gevoerd wordt, dan blijft er onrust en ontevredenheid bestaan, wat ten koste zal gaan van de kwaliteit van de Dagprogrammering. Vragen die aan de orde zouden moeten komen zijn dan: wat wil je bereiken op jouw school c.q. als schoolbestuur, als gemeente, als NPRZ of aanbieder; op welke manier en onder welke voorwaarden, zowel kwantitatief als kwalitatief, kun je Dagprogrammering inzetten om die doelen te bereiken? Hoe past dat binnen de doelen van de Dagprogrammering en het NPRZ? De huidige doelen geven de ruimte om de Dagprogrammering op verschillende manieren in te vullen.

Gaat het in de Dagprogrammering vooral om een zinvolle besteding van vrije tijd? Dan volstaat het huidige aanbod, met een eventuele kwaliteitsslag of enkele aanpassingen, grotendeels (doelen: de fysieke en psychische ontwikkeling van schoolkinderen verbeteren en culturele ontwikkeling van schoolkinderen verbreden). Uit onderzoek naar de effecten van de brede school¹⁴ blijkt dat deelname aan bredeschoolactiviteiten (vergelijkbaar met de huidige invulling van de Dagprogrammering) bijdraagt aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. En uit internationaal literatuuronderzoek van Slot en Leseman¹⁵ wordt duidelijk dat er internationaal bewijs is dat een gevarieerd aanbod over de hele dag kan bijdragen aan ontwikkelingskansen van kinderen. Dit geldt vooral voor

¹⁴ Kruijer, J. e.a. (2013). *De brede school in een veranderend tijdsgezicht. Uitkomsten landelijke effectmeting 2009-2013*. Utrecht: Oberon, ITS en Sardes.

¹⁵ Slot, P. en Leseman, P. (2019). *Investeren in kinderen van 0-12 jaar. Bevindingen uit de wetenschap*. https://www.pactvoorkindcentra.nl/images/pdf/190326_Wat_we_weten.pdf

achterstandskinderen. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn de toegankelijkheid van het aanbod, en de kwaliteit van dat aanbod. Slot en Leseman geven aan dat met name op dat laatste punt in het Nederlandse aanbod nog winst te behalen valt. Ook in dit onderzoek naar de Dagprogrammering wordt dat aangegeven. De toegankelijkheid én het gebruik van het aanbod zijn in de Dagprogrammering wel gegarandeerd, juist door het voor alle leerlingen verplicht te maken. Op die verplichting moet dan wel toegezien en eventueel gehandhaafd worden, aangezien nu niet alle scholen voor een verplicht aanbod hebben gekozen.

Gaat het in de Dagprogrammering ook om het vergroten van de cognitieve ontwikkeling (incl. techniek) en democratisch burgerschap en beroepsoriëntatie, dan zal daar in de Dagprogrammering expliciet op ingezet moeten worden. Uit soortgelijke projecten blijkt dat de cognitieve ontwikkeling niet automatisch vergroot wordt door andere (naschoolse) activiteiten. In een reviewstudie van internationaal onderzoek komt naar voren dat een langere schooldag niet automatisch tot hogere leerprestaties leidt. Veel hangt af van een effectieve benutting van de (extra) leertijd, van een goed programma en niet in de laatste plaats van goede leerkrachten/begeleiders van de activiteit.¹⁶ Dat is in lijn met de rapportage van het CPB dat een studie uitvoerde naar effectieve interventies bij onderwijsachterstanden in het primair onderwijs¹⁷. In de onderzoeksliteratuur over (extra) aanbod wordt geen norm gesteld voor het extra aantal uren, en er lijkt ook weinig onderzoek naar gedaan te zijn. Dus hoewel er uit onderzoek blijkt dat extra leertijd, onder voorwaarden, kan leiden tot positieve effecten bij kinderen, is er geen evidence-based norm te stellen voor het optimale aantal uren daarvoor. Wel geldt voor een groot deel van de interventies die onderzocht werden dat ze minder dan 10 uur per week betroffen. Opvallend in de interviews over de Dagprogrammering is dat er nauwelijks over wordt gesproken om de urenuitbreiding te zoeken in de periode voorafgaand aan de basisschool, terwijl er uit onderzoek bekend is dat achterstanden vooral duurzaam worden ingelopen bij interventies op jonge leeftijd (voor de basisschool). Het loont dus de moeite om ook de voorschoolse periode explicieter te betrekken bij het vergroten van kansen voor kinderen op Rotterdam Zuid.

Een deel van de schoolbesturen en scholen ziet intensivering van de leertijd als een goede manier om de doelen van de Dagprogrammering te bereiken. Dit kan worden bereikt door bijvoorbeeld kleinere klassen of de inzet van onderwijsassistenten of extra begeleiders voor o.a. pre-teaching. Mocht de reflectie op de doelen leiden tot een (gedeeltelijke) invoering van intensivering, dan is het van belang om rekening te houden met de volgende punten. Uit de studie van het CPB blijkt het volgende over kleinere klassen:

- Een kleine klas heeft (tijdelijk) een positief effect op leerprestaties, met name voor kinderen uit achterstandssituaties.
- Vooral bij ervaren docenten hebben leerlingen baat bij klassenverkleining.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat het verkleinen van klassen niet zonder meer leidt tot betere resultaten bij leerlingen¹⁸. Of het verkleinen van klassen effect heeft hangt o.a. samen met de manier van lesgeven, de inzet van extra personeel, de groep (bijv. 2, 3 of 4),

¹⁶ Smit, F., Driessen, G. & Kuijk, J. van (2015). *Variatie in schooltijd en onderwijskwaliteit. Een internationale literatuurstudie naar effecten van verschillende invullingen van de onderwijstijd op de onderwijskwaliteit*. Nijmegen: ITS.

¹⁷ <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-6juni2018-Effectieve-interventies-leerachterstanden-in-het-primair-onderwijs.pdf>

¹⁸ Doolaard, S. & Bosker, J. (2006). *Effecten van formatie-inzet in de onderbouw van het basisonderwijs*. Groningen: GION.

NRO Kennisronde: Invloed klassengrootte op ontwikkeling van kinderen. <https://www.nro.nl/kennisrondevrageopenrij/invloed-klassengrootte-op-ontwikkeling-van-kinderen/>.

Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London & New York: Routledge.

het niveau van de leerlingen en het domein waarin les wordt gegeven. Er moet dus meer veranderen dan alleen het verkleinen van groepen om daarvan effect te zien. Een andere vorm van intensivering is het inzetten van klassenassistenten. Uit het CPB rapport wordt duidelijk dat die inzet aan de volgende voorwaarden moet voldoen om effectief te zijn:

- Onderwijsassistenten met onderwijsinhoudelijke taken kunnen de leerprestaties van kinderen van middelbaar en laagopgeleide ouders verhogen.
- Onderwijsassistenten die worden ingezet voor niet-onderwijsinhoudelijke taken verhogen de leerprestaties niet.
- Extra lessen zijn alleen effectief als er maatwerk wordt geleverd en de programma's kwaliteit hebben.

In een andere reviewstudie blijkt dat de aansluiting van de naschoolse/extra activiteiten bij het reguliere onderwijs, gekwalificeerde begeleiders, een individuele benadering en hoge motivatie van leerlingen een hogere kans geven op rendement.¹⁹

De onderzoeksliteratuur geeft dus geen eenduidig antwoord op de beste manier om aan de doelen van de Dagprogrammering te werken (bijv. uitbreiding van het aantal uren versus intensivering), maar geeft wel handvatten om de gemaakte keuzes in de Dagprogrammering te toetsen aan bewezen effectieve interventies en om de Dagprogrammering zo effectief mogelijk vorm te geven.

2. Zet in op kwaliteit

Het belangrijkste thema voor de toekomst is aandacht voor de kwaliteit van het aanbod. Om daar goed zicht op te krijgen is een evaluatie van de kwaliteit en de opbrengsten van het aanbod van belang, zodat op basis van 'facts and figures' het gesprek over de toekomst gevoerd kan worden. Hoe is het gesteld met de kwaliteit van het aanbod, en wat is er (aan kwaliteit) nodig om de doelen van de Dagprogrammering te bereiken? Door vooral in te zetten op een invulling van vrijetijdsbesteding, zoals nu op de veel scholen het geval is, doen kinderen wel allerlei nieuwe ervaringen op, maar dit leidt, zoals we hierboven zagen, niet rechtstreeks tot een verbetering van cognitieve onderwijsresultaten.

Uit het eerder genoemde rapport van het CPB blijkt dat extra lessen aan de volgende kwaliteitsvoorwaarden moeten voldoen om tot rendement te leiden:

- Maak alleen gebruik van effectief gebleken lessen en lesmethoden.
- Geef een half jaar lang het dubbele aantal lessen in het betreffende vak voor leerlingen met een achterstand als gevolg van achtergrondkenmerken. Hoe groter de achterstand des te meer rendement. Het gaat om reguliere lesmethoden die door maatwerk gericht zijn op de exacte achterstand van het kind.
- Extra leesles heeft ook effect op rekenvaardigheden.
- Voor kinderen met een bescheiden leerachterstand kan extra les averechts werken door zelfstigmatisering. Dat wil zeggen dat deze kinderen denken dat zij veel minder goed kunnen leren dan kinderen die niet in aanmerking komen voor een extra programma.

Deze punten geven vooral houvast als er expliciet aan de cognitieve doelstellingen van de Dagprogrammering gewerkt wordt. Dat neemt niet weg dat het ook voor andere activiteiten moet worden ingezet op de kwaliteit van het aanbod, bijvoorbeeld door oog te hebben voor de pedagogische/didactische aanpak van de vakdocenten/begeleiders, het gebruik van een methode of gerichte aanpak en de doorgaande lijn in het aanbod zelf (van

¹⁹ Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London & New York: Routledge.

les tot les). Ook de doorgaande lijn met het aanbod onder de reguliere schooltijd is van belang. Wat gebeurt er in de reguliere schooltijd en hoe sluit je daar op aan of breid je daar op uit in de uren van de Dagprogrammering?

3. Werk aan borging

De Dagprogrammering is, door inzet van alle betrokkenen, in hoog tempo tot stand gebracht. Daarmee is een aanbod gerealiseerd dat kinderen ervaringen biedt die ze normaal niet zouden krijgen. Naast de benodigde reflectie op de doelen en het werken aan de kwaliteit van het aanbod, is het nu ook van belang om in te zetten op de borging van wat er is bereikt. Daarbij zijn de volgende punten van belang.

Naast de praktische uitvoering op schoolniveau is ook het verbinden van de Dagprogrammering aan andere domeinen (jeugd, wonen, werken, zorg) wenselijk, zodat het niet 'het zoveelste op zich staande programma wordt', maar structureel en integraal wordt ingebed in het gemeentelijke beleid. Ook op het beleidsniveau zelf kan integraal werken nog een slag verder gaan dan nu het geval is, bijvoorbeeld door nog meer dan nu in te zetten op integraal beleid en door gebruik te maken van integrale budgetten.

Tot slot is er met de Dagprogrammering veel extra geld gemoeid. Dit geld valt weg als het NPRZ in 2031 is afgerond. Om de Dagprogrammering en alles wat op dat moment bereikt is (en in geïnvesteerd is) duurzaam te borging zal er ook duurzaam geld moeten zijn. Blijvende inzet van in elk geval de gemeente Rotterdam en mogelijk het rijk zijn daarvoor nodig. De financiering is nu tot en met het schooljaar 2022/2023 verzekerd. Snelle duidelijkheid over het vervolg tot 2031 is nodig om tot duurzame uitvoering en borging van de Dagprogrammering te komen.

Colofon

Titel	Procevaluatie Dagprogrammering Rotterdam Zuid
Auteur	Joke Kruiter, Robine Mens, Karin Hoogeveen, Ellen Donkers
Versie	3
Datum	16-3-2020
Project	Procevaluatie Dagprogrammering Rotterdam Zuid (TR1733)

Sardes
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht (NL)
T+31(0)30 23 26 200
www.sardes.nl

© Sardes 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Sardes

Postbus 2357

3500 GJ Utrecht

Lange Viestraat 371

3511 BK Utrecht

☎ (030) 232 62 00

@ secretariaat@sardes.nl

🌐 www.sardes.nl

🐦 @SardesUtrecht

📘 facebook.com/sardesBV

